

Dagmara SKRZYWANEK-JAWORSKA*

NIEWAŻNE ZOBOWIĄZANIA EX STIPULATIONE. ZNACZENIE *IMPOSSIBILIMUM NULLA OBLIGATIO EST* CELSUSA (D. 50,17,185) W PRAWIE RZYMSKIM

Zmiany wprowadzone nowelizacją BGB w zakresie instytucji początkowej niemożliwości świadczenia¹ wzbudziły dyskusję na temat rozumienia zdania Celsusa *Impossibilium nulla obligatio est* (D. 50,17,185; Celsus 8 dig.) zarówno wśród cywilistów, jak i romanistów. Zgodnie z systematyką BGB, rozważania o początkowej niemożliwości prowadzi się współcześnie w odniesieniu do umownego stosunku zobowiązaniowego, a konkretnie – do problematyki niewykonania zobowiązania na skutek przeszkody istniejącej w chwili zawarcia umowy. Wynikający z treści § 306 starej wersji BGB skutek w postaci nieważności umowy o świadczenie od początku niemożliwe do spełnienia, zgodnie z rozpowszechnionym w literaturze przedmiotu poglądem, tożsamy był z twierdzeniem Celsusa i wywodził się z prawa rzymskiego. W odpowiedzi na krytykę regulacji tej instytucji w BGB 1900, ustawowe sformułowanie reguły Celsusa uległo w drodze nowelizacji istotnej zmianie. Zgodnie z brzmieniem § 311a ust. 1 BGB, umowa o świadczenie w chwili jej zawarcia niemożliwe do spełnienia jest skuteczna, a na podstawie § 275 ust. 1 BGB wyłączone zostaje jedynie roszczenie o spełnienie świadczenia niemożliwego – *impossibilium nulla obligatio est*.

Utożsamienie twierdzenia Celsusa z treścią § 306 starej wersji BGB lub, po zmianie stanu prawnego, z treścią § 275 ust. 1 BGB wydaje się być w odniesieniu do prawa rzymskiego wysoce problematyczne. Zakłada ono bowiem, że tak rozumiana reguła prawa (*regula iuris*) w prawie rzymskim obowiązywała, a więc, iż prawnicy rzymscy powoływali się na nią w argumentacji uzasadnia-

* Dr, LL.M. (Münster), adiunkt w Katedrze Prawa Rzymskiego, Uniwersytet Łódzki.

¹ Zob. D. Skrzywanek-Jaworska, *Impossibilium nulla obligatio est* Celsusa (D. 50,17,185) a początkowa niemożliwość świadczenia w prawie niemieckim, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2010, t. LXXXI, s. 131 i n.

Dagmara SKRZYWANEK-JAWORSKA*

**NIEWAŻNE ZOBOWIĄZANIA *EX VENDITIONE*.
NEC EMPTIO NEC VENDITIO SINE RE QUAE VENEAT
POTEST INTELLEGI (D. 18,1,8 PR.) POMPONIUSA
*A IMPOSSIBILIVM NULLA OBLIGATIO EST CELSUSA (D. 50,17,185)***

**1. Nieważne umowy sprzedaży o świadczenie
od początku niemożliwe do spełnienia**

Zgodnie z dominującym w literaturze przedmiotu poglądem, teza o nieważności umowy o świadczenie od początku niemożliwe do spełnienia znajdowała w prawie rzymskim swoje potwierdzenie nie tylko w przypadku zobowiązań *ex stipulatione*¹, ale także *ex venditione*. Przyjmuje się, że ważne zobowiązanie z *emptio-venditio* mogło powstać tylko wtedy, gdy w chwili zawarcia umowy przyrzeczone świadczenie było fizycznie lub prawnie możliwe do spełnienia. W przeciwnym wypadku – *Impossibilium nulla obligatio est* (D. 50, 17, 185)². Zdaniem W. Flume, ujęcie to opiera się na ustaleniach prawa współczesnego w zakresie synallagmy oraz niemożliwości świadczenia i zakłada, że niemożliwość początkowa w prawie rzymskim wywierała wpływ jedynie na mogący powstać w drodze umowy stosunek prawny – zobowią-

* Dr, I.L.M. (Münster); Katedra Prawa Rzymskiego, Uniwersytet Łódzki.

¹ Niniejszy artykuł jest kontynuacją publikacji dotyczącej problematyki początkowej niemożliwości w prawie rzymskim, w szczególności – nieważnych zobowiązań *ex stipulatione*, D. Skrzywanek-Jaworska, *Nieważne zobowiązania ex stipulatione. Znaczenie Impossibilium nulla obligatio est Celsusa (D. 50, 17, 185) w prawie rzymskim*, SPE 2011/LXXXIII, s. 205 i n. Przyjęte w niej założenia odnośnie do przedmiotu oraz celu artykułu, pozostają aktualne także w niniejszym opracowaniu.

² Obszerna literatura polska i zagraniczna z tym zakresie, zob. D. Skrzywanek-Jaworska, *Nieważne...*, s. 206 i n., przyp. 3–6.

Dagmara SKRZYWANEK-JAWORSKA*

HISTORYCZNE TŁO USTAWOWEGO SFORMUŁOWANIA ZASADY *IMPOSSIBILIMUM NULLA OBLIGATIO EST* (D. 50,17,185) W NIEMIECKIM KODEKSIE CYWILNYM

1. Wstęp

Jednym z głównych postulatów reformy, która znowelizowała niemieckie prawo zobowiązań w 2002 r.¹, było wyeliminowanie z obowiązującego dotychczas BGB² błędów popełnionych przez historycznego ustawodawcę³. Do często i ostro krytykowanych norm BGB 1900 r. należały paragrafy regulujące instytucję początkowej obiektywnej niemożliwości świadczenia⁴, w tym przede wszystkim § 306, którego treść utożsamiano i traktowano w doktrynie jako tłumaczenie zasady Celsusa, *Impossibilium nulla obligatio est*. Zgodnie z brzmieniem tego paragrafu, umowa o świadczenie niemożliwe była nieważna⁵.

* Dr. LL.M. (Münster), Katedra Prawa Rzymskiego, Uniwersytet Łódzki, e-mail: dSkrzywanek@wpia.uni.lodz.pl

¹ Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts z 26.11.2001 r., Bundesgesetzblatt I, 29.11.2001, Nr 61, s. 3138 i n.

² Bürgerliches Gesetzbuch [dalej: BGB] z 18.08.1896 r., Reichsgesetzblatt, s. 195.

³ W przedmiocie zakresu oraz założeń reformy niemieckiego prawa zobowiązań, wraz z bibliografią, zob. D. Skrzywanek-Jaworska, *Impossibilium nulla obligatio est Celsusa (D. 50,17,185) a początkowa niemożliwość świadczenia w prawie niemieckim*, SPE 2010/LXXXI, s. 131 i n. Niniejszy artykuł stanowi rozwinięcie artykułu powyżej wskazanego, w którym jedynie wypunktowane zostały dogmatyczne problemy nowej regulacji w zakresie początkowej niemożliwości świadczenia (*ibidem*, s. 153).

⁴ W przedmiocie krytyki § 306–309 BGB 1900 r. regulujących początkową niemożliwość świadczenia wraz z bibliografią, zob. *ibidem*, s. 139 i n.

⁵ § 306 BGB 1900 r.: *Ein auf eine unmögliche Leistung gerichteter Vertrag ist nichtig.*

Dagmara SKRZYWANEK-JAWORSKA*

**ROZSZERZAJĄCA INTERPRETACJA ZASADY
IMPOSSIBILIMUM NULLA OBLIGATIO EST (D. 50,17,185)
A DOGMATYCZNA NIESPÓJNOŚĆ KONCEPCJI
ODPOWIEDZIALNOŚCI ODSZKODOWAWCZEJ Z § 311A (2) BGB**

1. Wstęp

Niniejszy artykuł jest kontynuacją rozważań dotyczących początkowej obiektywnej niemożliwości świadczenia w znowelizowanym¹ BGB². Ustawowe, rozszerzające na niemożliwość następczą (subiektywną i obiektywną) sformułowanie zasady Celsusa w § 275 ust. 1 (w zw. z § 311a ust. 1) BGB przedstawione zostało w poprzednim artykule i dotyczyło problematyki pierwotnego obowiązku świadczenia³, natomiast skutki tej niezgodnej z historycznymi źródłami interpretacji odzwierciedla niespójna dogmatycznie koncepcja odpowiedzialności odszkodowawczej dłużnika z § 311a ust. 2 BGB.

* Dr, LL.M. (Münster), Katedra Prawa Rzymskiego, Uniwersytet Łódzki, e-mail: dSkrzywanek@wpia.uni.lodz.pl

¹ Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts z 26.11.2001 r., Bundesgesetzblatt I, 29.11.2001, Nr 61, s. 3138 i n. W przedmiocie zakresu oraz założeń nowelizacji niemieckiego prawa zobowiązań, wraz z bibliografią, zob. D. Skrzywanek-Jaworska, *Impossibilium nulla obligatio est Celsusa (D. 50,17,185) a początkowa niemożliwość świadczenia w prawie niemieckim*, SPE 2010/LXXXI, s. 131 i n.

² Bürgerliches Gesetzbuch [dalej: BGB].

³ W przedmiocie interpretacji reguły *Impossibilium* w zarysie historycznym oraz we współczesnym prawie niemieckim, wraz z bibliografią, zob. D. Skrzywanek-Jaworska, *Historyczne tło ustawowego sformułowania zasady Impossibilium nulla obligatio est (D. 50,17,185) w niemieckim kodeksie cywilnym* SPE 2012/LXXXVI.

Dagmara Skrzywanek-Jaworska*

IMPOSSIBILIMUM NULLA OBLIGATIO EST CELSUSA (D. 50,17,185) A POCZĄTKOWA NIEMOŻLIWOŚĆ ŚWIADCZENIA W PRAWIE NIEMIECKIM

Pierwszego stycznia 2002 roku weszła w Niemczech w życie Ustawa o modernizacji prawa zobowiązań¹, powszechnie nazywana reformą prawa zobowiązań (*Schuldrechtsreform*). Była to największa nowelizacja niemieckiego kodeksu cywilnego² od czasu jego wejścia w życie 01.01.1900 roku. Główną przyczyną przeprowadzenia reformy była konieczność wdrożenia do porządku prawnego trzech dyrektyw Wspólnot Europejskich: dyrektywy 1999/44/WE w sprawie określonych aspektów sprzedaży i gwarancji na dobra konsumpcyjne³, dyrektywy 2000/35/WE w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych⁴ oraz dyrektywy 2000/31/WE dotyczącej handlu elektronicznego⁵.

* Dr, LL.M. (Münster), adiunkt w Katedrze Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

¹ Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts z 26.11.2001 r. Bundesgesetzblatt (dalej: BGBl.) I, nr 61/2001 z 29.11.2001 r., s. 3138 i nn.

² Bürgerliches Gesetzbuch (dalej: BGB) z 18.08.1896 r. Reichsgesetzblatt, s. 195.

³ Dyrektywa 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 25.05.1999 r. w sprawie określonych aspektów sprzedaży i gwarancji na dobra konsumpcyjne, Dz.Urz. WE nr 171, s. 12.

⁴ Dyrektywa 2000/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29.06.2000 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych, Dz.Urz. WE nr 200, s. 35.

⁵ Dyrektywa 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 08.06.2000 r. w sprawie określonych aspektów prawnych w społeczeństwie informacyjnym, a w szczególności handlu elektronicznego w obrębie wolnego rynku, Dz.Urz. WE nr 178, s. 1.